

Skolgården – en mångfacetterad plats

Maria Rönnlund, Inst. för tillämpad utbildningsvetenskap, Umeå universitet
maria.ronnlund@umu.se

Rönnlund, M. (2019). Identitet på skolgården. I A. S. Pihlgren, *Rasten: möjligheternas mellanrum*, (s. 157–172). Studentlitteratur.

Larsson, A., Norlin, B., & Rönnlund, M. (2017). *Den svenska skolgårdens historia: skolans utemiljö som pedagogiskt och socialt rum*. Nordic Academic Press. Läsanvisning Kap 8 & 9, s. 209-247.

Rönnlund, M. (2015a), "Schoolyard Stories. Processes of gender identity at a 'childrens' place", *Childhood* 22, no. 1: 85-100.

Rönnlund, M. (2015b), "Skolgården som socialt rum", *Nordic Studies in Education* 33, no. 3-4: 200-216.

Rönnlund, M. (2017), "The Ideal Schoolyard Child: Subjectivity in Teachers' Representations of Educational Outdoor Space", i *Troubling Educational Cultures in the Nordic Countries*, red. Dennis Beach, Sirpa Lappalainen, Anna-Maija Niemi & Elina Vaahtera. London: Tufnell Press. 2

Skolgården som ett **socialt, relationellt** rum
ett **pedagogiskt** rum
ett **fysiskt materiellt** rum ...

Skolgård Skellefteå 1930

The **conceived** dimension

(föreställda, planerade rummet)

The **perceived** dimension

(uppfattade rummet)

The **lived** dimension

(upplevda rummet)

Henri Lefebvre: *The social production of space*, 1991

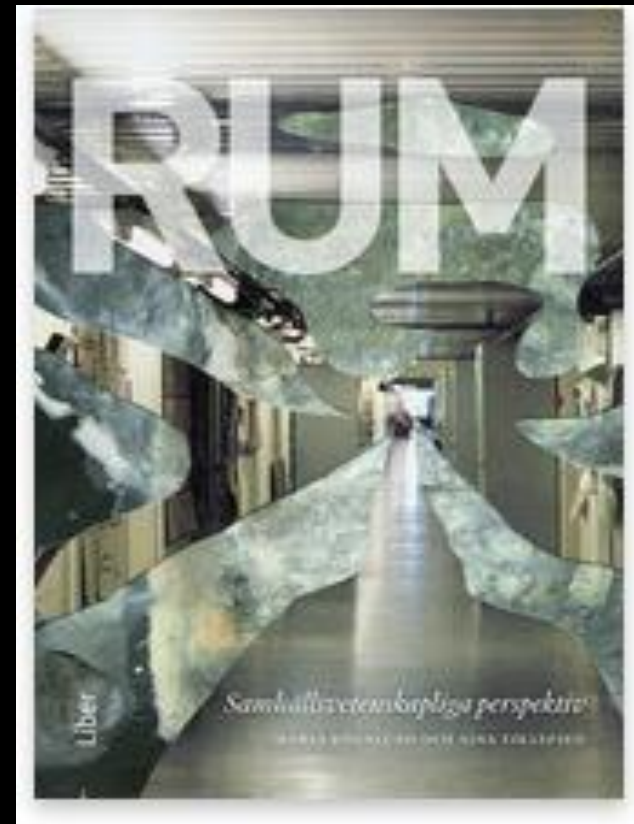
Påverkar varandra:

Hur skolgården är utformad, utrustad (conceived)
har betydelse för hur den uppfattas (perceived)
och för vad som sker där och hur den upplevs (lived)

Larsson, A; Norlin, B & Rönnlund, M (2017) Den svenska skolgårdens historia. Nordic Academic Press

Rönnlund, M & Tollefsen, A (2016) *RUM-samhällsvetenskapliga perspektiv*. Stockholm: Liber

Föreläsningen:

Planering/utformning av skolgårdar över tid (**conceived**)

Lärares syn på skolgården (**perceived**)

Barns "görande" & "erfarande" på/av skolgården (**lived**)

Planering och utformning av skolgårdar (the **conceived** dimension)

Alltsedan Folkskolans införande: Pedagogiska handböcker

Praktisk Handbok i Pedagogik och Methodik för Svenska folkundervisningen av Anders Oldberg (1843):

”lek och ledighet”

Skolmästarkonst av O. E. L. Dahm (1846) :

”rörelse och hälsa”

”Rörelse i friska luften är alltid en nyttig helsokälla”

Allt tydligare anvisningar i ”Normalritningar”

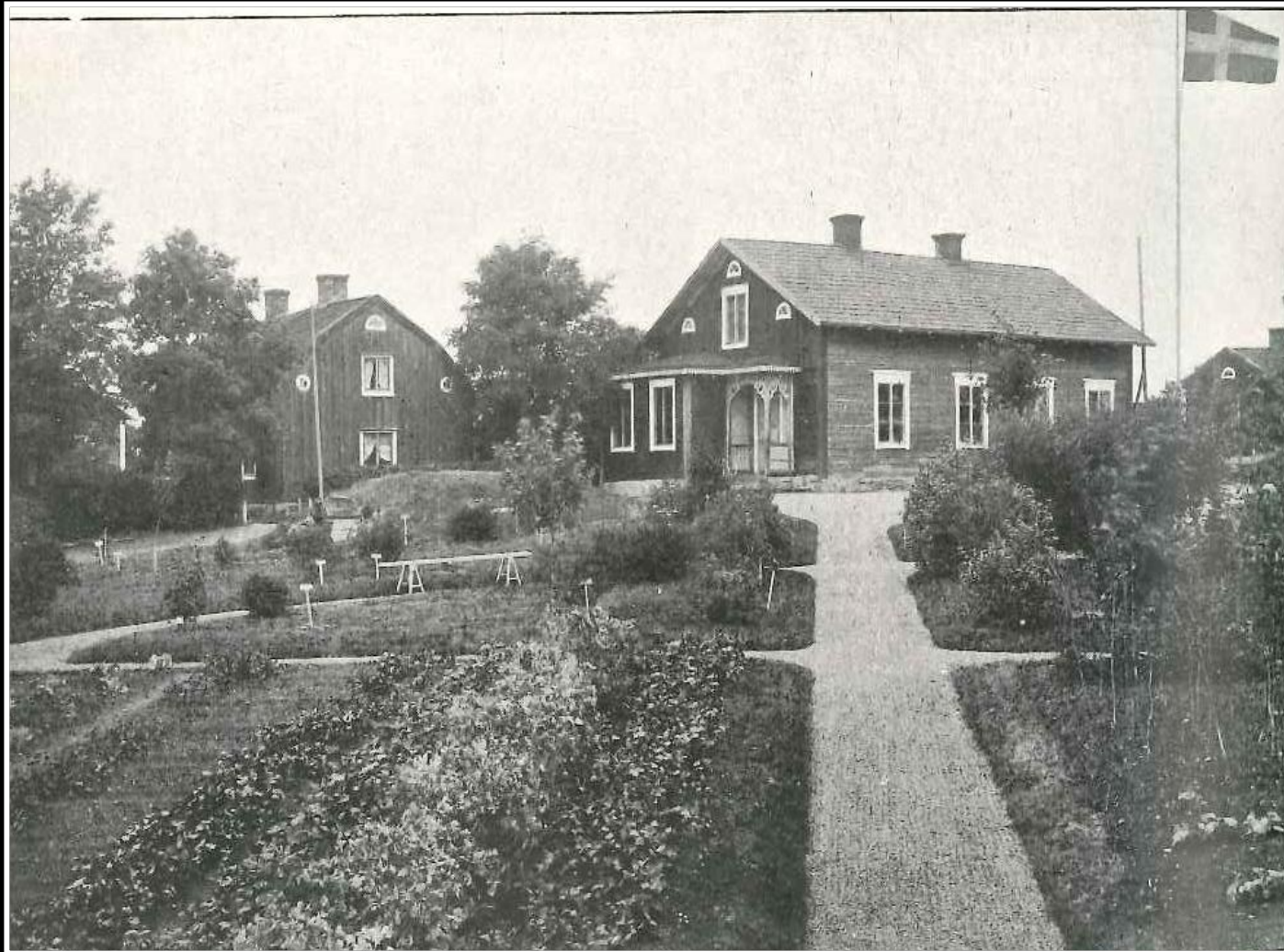
”Vid hvarje skolhus bör finnas en rymlig gårdsplan till samlingsplats för barnen vid deras lekar och kroppsöfningar; den anlägges med grus på torrt underlag och måste ega godt affall för regnvattnet, samt vara på ett eller annat sätt inhägnad. Å lekplanen böra träd planteras.”

(Normalritningar 1865, s. 25)”

1842 års folkskolestadga: **Skolträdgård**

Livsmedel till lärare + Undervisning i trädgårdsskötsel

Folkskola i Husby-Långhundra i Uppland omkring 1900.
Foto i Nordisk Familjebok 1908 under uppslagsordet "folkskola"

1897 års folkskolestadga: **Gymnastik på skolgården**

Vid anläggning av ny skola:

”att en plats beredes för barnens gymnastiköfningar och lekar” (SFS 1897:108)

Gymnastik på gården utanför skolhuset i Bäsksjö, Vilhelmina, 1928

Foto: Nils Eriksson. Västerbottens museum

1960-talet: Införandet av **Grundskolan**, obligatorisk skolgång på 9 år.
Gamla folkskolor blev låg- och mellanstadieskolor
Nya **centralskolor** byggdes (högstadieskolor)

Normalritningarna från 1955:
Asfaltering av skolgården

”Vid större skolanläggningar bör hela lekplanen vara permanentbelagd, varvid endast asfaltbeläggning bör komma ifråga” (Skolbyggnader, 1955, 29)

Asfalt: det alltmer dominerande ytmaterialet för skolgårdar

Foto: Arbetarbladet, Tierp.

Upplandsmuseet

Skolbarnen tittar på när skolgården asfalteras, Tierp, 1966.
Foto: Arbetarbladet, Tierp. Upplandsmuseet.

1970-talet:

Fritidshemsverksamhet byggdes ut, fritidspedagoger anställdes
Elevs inflytande och sociala relationer - ökad uppmärksamhet på skolgårdar!
Stora asfalterade skolgårdar kritiserades
Lokala skolgårdsprojekt,
Två flugor ”på smällen”: Bättre skolgårdar och elevinflytande
Eleverna involverades och föräldrar

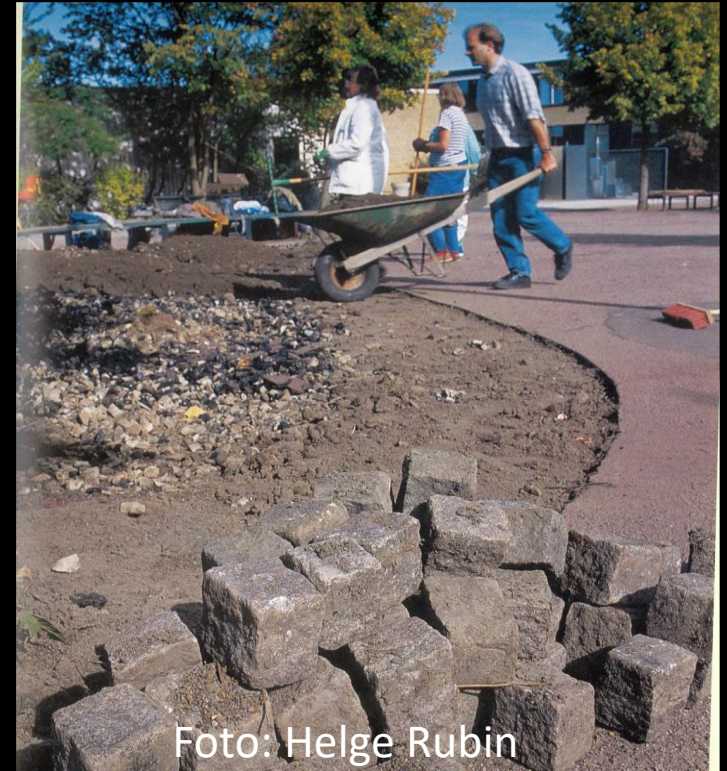

Foto: Helge Rubin

1990-talet:

Fortsatt utveckling o förbättring av utemiljöerna i samband med fritidshemmets
integrering med skolan

I *Den svenska skolgårdens historia*: Intervjuer m personer i olika åldrar om
SKOLGÅRDSMINNEN

Äldre informanter: tom yta, inga vuxna ”En fri yta som du gick ut på och gjorde vad du ville och kunde komma på själv”.

Yngre informanter: lekutrustning, vuxna

Gräsplan

Grus

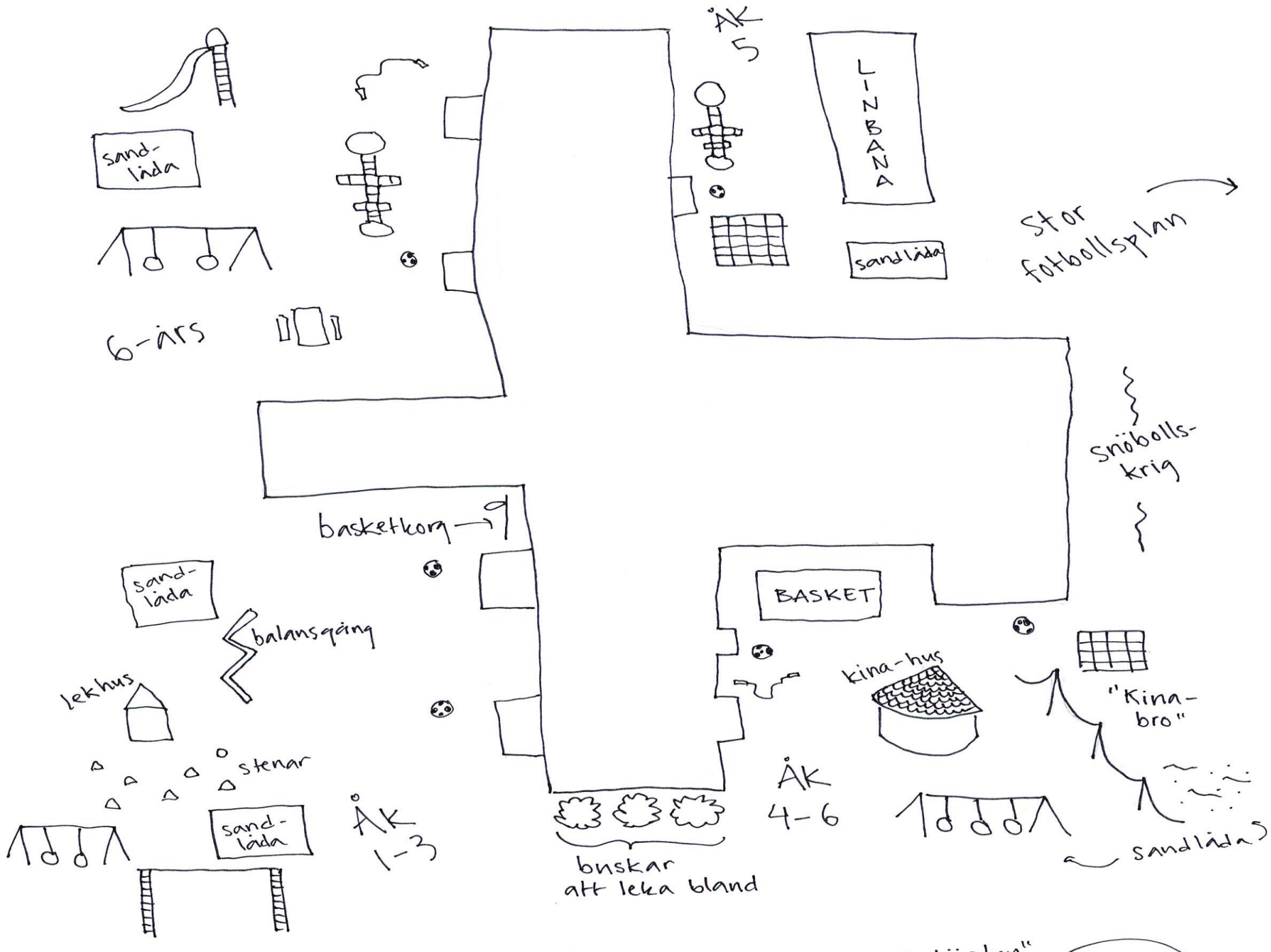
skola

kulle

slant

Dass

Landväg

Sammanfattningsvis... (the conceived dimension)

Tom yta för elever att göra vad de vill på (med vissa inslag av pedagogiska aktiviteter)

Välutrustad plats med pedagogiskt utbildade vuxna till hands som stöd i lek och social träning

Källa: Larsson, Norlin, Rönnlund (2017) *Den svenska skolgårdens historia. Skolans utemiljö som pedagogiskt och socialt rum*. Nordic Academic Press

Lärares syn på skolgården (the **perceived** dimension)

En studie: Svenska och franska lärares uppfattningar om skolgården/aktiviteter

Intervjuer (2015/2016) + Styrdokument + Observationer

RQ1: Hur uppfattar franska och svenska lärare “bra” skolgårdsaktiviteter ?

RQ2: Hur menar de att lärare ska agera på skolgården?

Larsson, A & Rönnlund, M (2020) The Spatial Practice of the Schoolyard. A Comparison between Swedish and French Teachers' and Principals' Perceptions of Educational Outdoor Spaces. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*.

Aktiviteter:

Fysisk aktivitet (Sverige)

”Att vara fysiskt aktiv är viktigt. Det är otrolig skillnad när eleverna kommer in efter en rast, det utbryter ett slags lugn efter att de rasat omkring och lekt, de kan fokusera mycket bättre på vad de ska göra”

”Ju mer de rör sig på rasten, desto bättre klarar de skolarbetet efter rasten.”

Aktiviteter:

Fysisk aktivitet (Sverige)

”Att vara fysiskt aktiv är viktigt. Det är otrolig skillnad när eleverna kommer in efter en rast, det utbryter ett slags lugn efter att de rasat omkring och lekt, de kan fokusera mycket bättre på vad de ska göra”

”Ju mer de rör sig på rasten, desto bättre klarar de skolarbetet efter rasten.”

Vila och rekreation (Frankrike)

”Viktigt att slappna av och delta i lugna aktiviteter”

Foto: Anna Berlin

Hur lärare bör agera:

Aktivera elever (Sverige): Initiera och leda aktiviteter. Även delta själva

Foto: Susanne Yttergren

Hur lärare agerar:

Aktivera elever (Sverige): initiera och leda aktiviteter. Även delta själva

Övervakning, "rastvaktning" (Frankrike)

"Som rastvakt måste jag hålla koll, jag måste vara uppmärksam, jag är ju ansvarig för barnen, så vi leker inte med dem, vi övervakar dem"

"Vi har haft en diskussion om detta, det finns lärare som tycker att rastvakten ska organisera lekar och ha en mer aktiv roll, medan andra tycker att eleverna själva ska ansvara för sina aktiviteter och relationer"

????

Skillnader i styrdokument...

Materiella skillnader...

Organisatoriska skillnader...

Juridiska skillnader...

Barns upplevelser (the **lived** dimension)

I Den svenska skolgårdens historia:

Berättelser om lek, glädje inkludering...

Berättelser om exkludering och mobbning....

Herre på täppan, fotboll, kula

Bilder från Digitalt Museum

Walks and talks-studien (Rönnlund, 2015, *Schoolyard Stories*..)

”Samtalspromenader” med barn i åk 2 (kamera, visa runt, ljudupptagning, gruppsamtal)

”Platser” Gungställningen, lekstugan, dungen

”Icke-platser” Vid staketet - ”hemlig” plats?

En passage vid en förrådsbyggnad - ”tänkarställe”?

Några platser återkom i alla (!) samtalspromenader:

”skräpstället”

”stora gungan”

= platser där **identitetsarbete** pågick - där kön och ålder förhandlades...

“Skräpstället”: Ett ”hus” på marken av kvistar, kottar, barr, stenar, papper/plastskräp

Flickor upplevde att pojkarna gjort intrång

Försvarteknik med utposter för spaning och varningsrop

Pojkar upplevde att flickorna approprierat platsen

”Jag skulle vilja vara där ibland, men efter första gången, när vi kom dit och skräpade till det för dem, får vi inte. De bestämmer allt och vi får inte vara där.”

Kön= organiserande princip för identitetsarbete

”Stora gungan”: Gemensamhetsgunga

Samma pojkar och flickor som krigade på Skräpstället här ett ”vi” i rel. till äldre elever

”Den är ofta upptagen av sexorna”

”Ni småglin får inte vara här, och så gör de hög fart så att vi ramlar av.”

”Jag var här med en kompis och då kom de och sa att om ni inte försvinner härifrån så ska vi vända gungan upp och ned så att ni faller av.”

Sammanfattningsvis... (the lived dimension)

Skolgården **ett upplevelserum** där aktivt **relations- och identitetsarbete** ägde rum,

Identitetsarbetet **platspecifikt**. Vissa platser förknippades med vissa sociala relationer och upplevelser

?? Hade jag fått samma platser utpekade för mig om jag gjort om samtalspromenaderna några månader senare?

En **rumsligt varierad** skolgård (!!)

inbjuder till **olika** typer av aktiviteter, upplevelser och sociala relationer

Avskärmade och mer offentliga platser

Konstruerade platser & platser i naturmiljö

”Mellanrum” och ”icke-platser”

Skolgården – ett mångfacetterat rum...

TACK för att ni lyssnade!

Maria Rönnlund, Inst. för tillämpad utbildningsvetenskap, UmU, maria.ronnlund@um31.se